

УДК 336.76

**ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ**

***Т. В. Шкарлет**, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,*

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто сутність та теоретичне обґрунтування фінансової діяльності страхових організацій в Україні. Визначено економічну сутність поняття страхування та страховий ринок. Виявлено особливості структури та підходи до визначення напрямку вдосконалення фінансового стану страхових компаній України. Проаналізовано нормативно-правову базу, що регулює діяльність страхових компаній в Україні.

Ключові слова: страхування, страхова компанія, страховий ринок, фінансові ресурси, страхова діяльність.

Постановка проблеми. Реформування всієї системи економічних відносин, соціальні перетворення та трансформаційні зрушення, що

відбуваються в Україні, викликають швидке зростання ринку страхових послуг.

Страхування не тільки здатне забезпечити надійні гарантії відновлення порушених майнових прав та інтересів громадян і юридичних осіб у випадках втрат, заподіяних стихійними лихами, техногенними аваріями, транспортними пригодами та іншими непередбаченими обставинами, але і звільнити державу від відшкодування самих збитків і зміцнити її фінанси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенням основних проблем страхового ринку України та шляхів їх вирішення займалися такі вітчизняні вчені як В. Д. Базилевич [7], Л. Л. Позднякова, Л. М. Гутко, Н. М. Ткаченко, С. С. Осадець, Н. М. Внукова, Т. А. Говорушко, Є. Н. Гендзехадзе, К. А. Граве та інші.

Метою дослідження є визначення теоретичного обґрунтування фінансової діяльності страхової компанії.

Виклад основного матеріалу. Страхова діяльність належить до сфери фінансових послуг. Страховик, на відміну від промислових і комерційних підприємств, приймає від страхувальника гроші не в обмін на суто матеріальний товар або послуги, а в обмін на послугу, яка забезпечує страховий захист у вигляді майбутніх страхових виплат тільки тим страхувальникам, які зазнали збитків і потребують фінансової допомоги.

Сучасні економічні та суспільні умови в Україні, що включають лібералізацію економічних відносин та євроінтеграційні процеси, стимулюють споживчий попит на страхові продукти.

Репутація страхової компанії, її реальні можливості надати страховий захист, політика компанії стосовно виплат дуже важливі для потенційного клієнта страховика. Тому в умовах відсутності прозорості сучасного українського страхового ринку, загальновизнаних рейтингових оцінок страховиків, на які за їх наявності можна було б покласти страхувальнику, саме на нього лягає відповідальність по вибору страховика. Тому йому також доводиться аналізувати фінансовий стан страхової компанії.

Одним із найважливіших факторів забезпечення розвитку компанії є обсяг та структура фінансових ресурсів. Враховуючи те, що кожен об'єкт підприємницької діяльності визначає для себе певну загальну філософію розвитку, значну увагу необхідно приділити стратегічному плануванню, основною метою якого є забезпечення фінансових можливостей для успішної діяльності та вкінцевому підсумку – досягнення певного рівня прибутковості.

Без визначення фінансових можливостей та перспектив забезпечення сталого фінансового стану жодна компанія не може досягнути стабільного економічного розвитку на ринку [1].

Страхування – одна з трьох сфер фінансової системи. Страхування зв'язане з розподілом сукупного суспільного продукту і частини національного багатства. Для страхування в той же час характерні економічні відносини тільки по перерозподілу доходів і нагромаджень, зв'язаних з відшкодуванням матеріальних і інших утрат. Таким чином, страхування

зв'язане з ймовірносним рухом грошової форми власності. Страховий випадок може і не наступити [2].

Для страхування характерні замкнуті перерозподільні відносини між його учасниками, пов'язані із солідарною розкладкою суми збитку одного або декількох суб'єктів на всіх суб'єктів, залучених у страхування. Цей замкнутий розподіл засновано на імовірності того, що число постраждалих господарств звичайно менше числа учасників страхування. Як правило, число постраждалих повинно бути істотно менше числа застрахованих.

Для організації замкнутої розкладки збитку створюється грошовий страховий фонд, сформований за рахунок внесків всіх учасників. Розмір страхового внеску представляє частку кожного з них у розподілі. Таким чином, чим ширше коло учасників, тим менше сума страхового внеску і вони більш доступні. Обов'язкове страхування втягує найбільше число учасників, отже менше страховий тариф і ризик.

Залежно від підстав надання страхових послуг розрізняють добровільне (здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком) та обов'язкове страхування (здійснюється на основі закону).

Організація страхування і підходи до регулювання державою порядку й умов страхових відносин можуть суттєво відрізнятися залежно від соціальної значимості ризику, що приймається на страхування, кількості потенційних потерпілих, ціни страхування, інших факторів.

Сутність правового регулювання страхового ринку України полягає у встановленні державою певного порядку взаємодії суб'єктів цього ринку і в захисті інтересів його учасників шляхом встановлення певних правил, критеріїв і стандартів відносно надання страхових послуг. Правове регулювання страхового ринку може здійснюватися державними органами (державно-правове регулювання) та окремими інститутами (інституційно-правове регулювання).

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 01.01.2017 становила 310, у тому числі СК "life"¹ – 39 компаній, СК "non-life" – 271 компаній, (станом на 01.01.2016 – 361 компанія, у тому числі СК "life" – 49 компаній, СК "non-life" – 312 компаній)[4].

Для подальшого аналізу розглянемо кількість страхових компаній в Україні станом на 01.01.2017 р. (табл.1):

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні станом на 01.01.2017 р.

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015	Зміни у 2016 році		Станом на 31.12.2016
			внесено інформацію	виключено інформацію	
Загальна кількість	382	361	6	5	310
в т.ч. СК "non-Life"	325	312	6	4	271
в т.ч. СК "Life"	57	49	0	1	39

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 2016 рік порівняно з 2015 роком, кількість компаній зменшилася на 51 СК, порівняно з 2014 роком зменшилася на 72 СК.

За 2016 рік частки валових страхових премій та чистих страхових премій у відношенні до ВВП залишилися на рівні 2015 року та становили 1,5% та 1,1% відповідно. У порівнянні з 2015 роком на 5 434,3 млн. грн. (18,3%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 4 109,0 млн. грн. (18,4%) [4].

Страхові послуги в Україні надаються фінансовими установами, що відповідають спеціальному комплексу вимог щодо організаційно-правової форми та обсягу капіталу, іншим особливостям, зареєстровані Уповноваженим органом та мають ліцензію на здійснення страхової діяльності. Такі фінансові установи повинні мати достатній рівень платоспроможності та ліквідності щоб забезпечити виплату страхових відшкодувань.

Основними учасниками правовідносин у сфері страхування є страховики (суб'єкти страхової діяльності), страхувальники (особи, яким надаються страхові послуги), спеціально уповноважений державний орган у сфері страхування (Міністерство фінансів України).

Страхування у сфері господарювання регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких:

- Господарський кодекс від 16.01.2003 р: містить положення щодо страхування як різновиду фінансової діяльності (ст. 252), суб'єктів такої діяльності (ст. 353), законодавство про страхування у сфері господарювання (ст. 355);
- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.: глава 67 (статті 979 - 999) регулює договірні відносини щодо страхування;
- Закон України від 04.10.2001 р. “Про страхування”: встановлює вимоги щодо страховиків, їх майнових активів, здійснюваних ними операцій, державного регулювання сфери страхування [5].

Акти Уряду:

- Положення про “Моторне (транспортне) страхове бюро”, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28.09.1996 р. № 1175;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.1996 р. № 1290 “Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій із перестрахування”;
- Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1523;
- Тимчасове положення “Про товариство взаємного страхування”, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 01.02.1997 р. № 132;

- Положення “Про впорядкування діяльності страхових брокерів”, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1999 р. № 747;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1788 “Про затвердження Порядку і правил проведення обов’язкового страхування цивільної відповідальності суб’єктів господарювання зашкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об’єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежо- та вибухонебезпечні об’єкти та об’єкти господарської діяльності на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру” [6].

Страховий ринок є часткою фінансового ринку, де об’єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього. Основною функцією страхового ринку є акумуляція та розподіл страхового фонду з метою страхового захисту суспільства.

За структурою страховий ринок розрізняють на інституціональну, територіальну, галузеву та організаційну. Інституційна структура передбачає розмежування приватної, публічної або комбінованої форми власностей. Вона може бути представлена акціонерними, корпоративними, взаємними державними страховими компаніями.

Страховий ринок в територіальному аспекті розділяють на місцевий, національний та світовий. За галузевою ознакою виділяють ринки особистого та майнового страхування.

Організаційна структура страхового ринку представляє страхове товариство або страхова компанія, асоціації, пули, об’єднання, товариства взаємного страхування, страхові агенти, страхові брокери, страхові посередники, перестраховальні компанії (перестраховики) моторне (транспортне) страхове бюро, комітет у справах нагляду за страховою діяльністю.

На страховий ринок впливають як і внутрішня структура страхового ринку так і зовнішнє середовище страхового ринку, що складається з елементів, якими страховик може управляти (ринковий попит, конкуренція, ноу-хау, (інфраструктура) та з тих, на які він впливати не може (чисельність населення, його вікова та статеві структура)

Отже, страховий ринок – це відкрита система здатна до розширення та звуження, залежна від економічної ситуації в країні і від активності страховика.

Фінансова діяльність страхової організації обумовлена передусім основне завдання цього виду організацій, серед яких виділяють:

- надання страхових послуг підприємствам, установам та населенню в індивідуальному і груповому порядку;
- забезпечення своєчасних гарантованих виплат застрахованим відшкодування;
- здійснення страхової діяльності за принципами фінансової стійкості й рентабельності страхових операцій [7].

Важливими аспектами страхової діяльності є:

- 1) ймовірнісний характер наступу страхового випадку і виплат у ній;
- 2) замкнута солідарна розкладка шкоди серед страхувальників;
- 3) комерційний розрахунок в якості основи організації фінансів страховика.

Усе це безпосередньо негативно впливає на структуру тарифних ставок, що відбивають ціну страхового ризику й інші витрати страховика по укладеним договором страхування.

Страховий ринок України має ряд невирішених проблем, до яких можна віднести:

- низьку зацікавленість у страхуванні внаслідок низької платоспроможності населення, існування певної недовіри до страхування та низький рівень страхової культури;
- недосконале законодавство щодо обов'язкових видів страхування, які потребують виваженого політичного та економічного підходу з урахуванням як зарубіжного досвіду, так і економічної доцільності здійснення в Україні;
- недостатній розвиток довгострокового страхування життя, пенсійних ануїтетів та інших видів накопичувального страхування;
- невелика фінансова місткість вітчизняного страхового ринку, недостатня капіталізація та низька ліквідність страховиків, що зумовлює надходження значних сум страхових премій (а це можливі інвестиційні ресурси) у вигляді перестраховальних премій до іноземних компаній за договорами перестраховання;
- незавершене формування інфраструктури національного страхового ринку, яка здатна надавати страховикам різного виду послуги – консультаційні, маркетингові, експертні;
- велика кількість страхових компаній практично ще не працює за світовими та європейськими стандартами, а вітчизняне страхове законодавство не відповідає вимогам міжнародного, у тому числі Європейського Союзу;
- недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення [8].

Висновки. Таким чином, фінансова діяльність страхової компанії як комплексне поняття, що є наслідком взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин компанії, визначається сукупністю господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Оцінка фінансової діяльності страховика пов'язана з необхідністю визначення доцільності його діяльності на страховому ринку, можливості виконувати свої зобов'язання та задовольняти потреби своїх клієнтів.

Для поліпшення показників фінансового стану діяльності страховика необхідно створити певні умови, зокрема:

- розвиток та розширення всіх видів страхування завдяки впровадженню європейських та світових технологій;

- впровадження нових видів страхових послуг;
- максимальний обсяг охоплення ринку, повне обслуговування потреб клієнтів, лідерство у питаннях зниження собівартості страхових премій;
- зміцнення та вдосконалення організаційно-територіальної мережі;
- впровадити ефективну систему перестраховання.

Ці заходи допоможуть страховикам України поліпшити рівень свого фінансового стану, що дає їм змогу конкурувати з іншими страховими компаніями в Україні, а і у майбутньому з європейськими страховими компаніями.

Список використаних джерел

1. Журавка О. С. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України / О. С. Журавка, Т. О. Бочкарева // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 6/1. – С. 57-65.
2. Лютий І. О. Страхові компанії у розбудові фінансового ринку України / І. О. Лютий // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – № 81/82. – С. 24-26.
3. Пацурія Н. Б. Суб'єкти страхової діяльності: нормативне регулювання, місце і функції на страховому ринку України // Вісник Вищого Арбітражного Суду України. – 1999. – № 1. – С. 148-156.
4. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_%202016.pdf.
5. Постанова Правління НБУ від 18.06.2015 року №391, що затвердила Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
6. Проект від 23.08.2012 року, який розроблений Українською федерацією ubezpieчення “Стратегія розвитку страхового ринку України в 2012-2021” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.
7. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К.: “Знання”. – 1997. – 216 с.
8. Базилевич В. Д. Антимонопольні заходи держави й створення конкурентного середовища на страховому ринку України // “Фінанси України”. – 1998. – № 8. – С. 5-15.

T. Scarlet. The theoretical justification of financial activities of insurance companies.

The essence and theoretical basis of the financial activities of insurance organizations in Ukraine. The economic essence of the concept of insurance and insurance market. The peculiarities of the structure and approaches to defining areas of improvement the financial condition of insurance companies of Ukraine. The author analyses the normative framework that regulates the activities of insurance companies in Ukraine.

Key words: insurance, insurance company, insurance market, financial resources and insurance activities.

*Науковий керівник – канд. екон. наук Шишпанова Н. О.
Миколаївський національний аграрний університет*